



IQTISODIY KONSENTRATSIYA BITIMLARINING RAQOBATGA TA'SIRINI BAHOLASHNING HUQUQIY MEZONLARI

Raximova Maftuna Yuldashboy qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqiy tashabbuslar va innovatsiyalar markazi Legal-Tech laboratoriyasi Bosh mutaxassis – koordinatori

Elektron pochta manzili: rakhimova_maftuna24031997@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur tezisda O'zbekistonda iqtisodiy konsentratsiya bitimlarini davlat tomonidan nazorat qilishning amaldagi huquqiy asoslari hamda ularni qo'llash amaliyoti tahlil qilinadi. Iqtisodiy konsentratsiya bitimlarining raqobatga ta'sirini baholashda faqat bozor ulushiga asoslanishning yetarli emasligi, bozor konsentratsiyasi, iqtisodiy kuch, bozorga kirish to'siqlari, potensial va innovatsion raqobat hamda raqamli platformalarning bozor kuchini kompleks baholash zarurati asoslanadi. Xorijiy tajriba va O'zbekiston amaliyoti asosida milliy raqobat qonunchiligini takomillashtirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Аннотаци: В настоящих тезисах анализируются действующие правовые основы государственного контроля за сделками экономической концентрации в Узбекистане, а также практика их применения. Обосновывается недостаточность оценки влияния сделок экономической концентрации на конкуренцию исключительно на основе рыночной доли и необходимость комплексного учета уровня рыночной концентрации, экономической силы участников сделки, барьеров для входа на рынок, потенциальной и инновационной конкуренции, а также рыночной силы цифровых платформ. На основе зарубежного опыта и практики Узбекистана предлагаются рекомендации по совершенствованию национального законодательства о конкуренции.

Abstract: This thesis analyzes the current legal framework for state control over economic concentration transactions in Uzbekistan, as well as the practice of its implementation. It substantiates that assessing the impact of economic concentration transactions on competition solely on the basis of market share is insufficient and emphasizes the need for a comprehensive assessment of market



concentration, economic power, barriers to market entry, potential and innovative competition, as well as the market power of digital platforms. Based on international experience and the practice of Uzbekistan, recommendations are proposed for improving national competition legislation.

Kalit soʻzlar / Ключевые слова / Keywords: *iqtisodiy konsentratsiya, raqobat, bozor ulushi, bozor konsentratsiyasi, iqtisodiy kuch, potensial raqobat, innovatsion raqobat, raqamli bozor, “killer acquisition”, merger control.*

KIRISH. Bugungi kunda xoʻjalik yurituvchi subyektlarning qoʻshib yuborilishi, qoʻshib olinishi, aksiyalar yoki ustav fondidagi ulushlarning nazorat paketini qoʻlga kiritish hamda qoʻshma korxonalar tashkil etilishi orqali yuzaga keladigan iqtisodiy konsentratsiya jarayonlari investitsiyalarni jalb etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va innovatsion rivojlanishni taʼminlashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, bunday bitimlar bozorda iqtisodiy kuchning haddan tashqari jamlanishi, raqobatchilar sonining kamayishi, bozorga kirish toʻsiqlarining kuchayishi va isteʼmolchilar tanlovining qisqarishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli zamonaviy raqobat huquqida iqtisodiy konsentratsiya bitimlarini nazorat qilish bilan bir qatorda, ularning raqobatga taʼsirini qanday huquqiy mezonlar asosida baholash masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Jahondagi zamonaviy tendensiya iqtisodiy konsentratsiyani baholashda faqat korxonalarning bozor ulushi va bozor tuzilmasiga asoslangan statik yondashuvdan raqobatga real, potensial va uzoq muddatli taʼsirni kompleks baholashga oʻtish bilan tavsiflanadi. Jumladan, AQSh Adliya vazirligining 2023-yilgi Merger Guidelines hujjatida bitim ishtirokchilari oʻrtasidagi mavjud raqobatni bartaraf etish, shu jumladan innovatsiya, yangi mahsulot va xizmatlar yaratish boʻyicha raqobatning yoʻqolishi bozor ulushlarini tahlil qilishdan mustaqil ravishda raqobatga zarar yetkazish xavfini yuzaga keltirishi mumkinligi qayd etilgan¹.

¹ U.S. Department of Justice, *2023 Merger Guidelines*, Guideline 2: Mergers Can Violate the Law When They Eliminate Substantial Competition Between Firms.

Raqobat huquqi bo'yicha olim Herbert Hovenkamp "potential competition" tushunchasini hali amaldagi raqobatchiga aylanmagan, biroq kelgusida raqobat manbaiga aylanishi mumkin bo'lgan subyektlar faoliyati bilan bog'laydi. Olimning ta'kidlashicha, potensial raqobat merger law doirasida alohida ahamiyatga ega bo'lib, uning yo'q qilinishi bozor raqobatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin². Mazkur ilmiy yondashuv iqtisodiy konsentratsiyani baholashda mavjud bozor ulushi bilan bir qatorda **kelgusidagi raqobat imkoniyatlarini ham hisobga olish** zarurligini ko'rsatadi.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi ushbu masalani yanada dolzarb qilmoqda. An'anaviy bozorlarda bozor kuchini aniqlashda daromad, sotuv hajmi va bozor ulushi muhim mezonlar hisoblangan bo'lsa, raqamli bozorlarda foydalanuvchilar soni, tarmoq effektlari, ma'lumotlarga egalik, platforma ekotizimi va innovatsion salohiyat kabi omillar ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, yirik raqamli kompaniyalarning kichik, biroq kelgusida raqobatchiga aylanishi mumkin bo'lgan innovatsion kompaniyalarni sotib olishi "killer acquisition" muammosini yuzaga keltirmoqda.

Mazkur holatning amaliy misoli sifatida **Illumina–GRAIL** bitimini ko'rsatish mumkin. AQSh Federal Trade Commission Illumina kompaniyasining GRAIL kompaniyasini sotib olishi saratonni erta aniqlash testlari bozorida raqobat va innovatsiyani susaytirishi mumkin, degan xulosaga kelib, GRAILni ajratishni talab qilgan³. 2023-yil dekabr oyida Illumina GRAILni ajratishini e'lon qilgan⁴. Ushbu ish iqtisodiy konsentratsiya bitimini baholashda mavjud bozor ulushidan tashqari **innovatsion va potensial raqobatni ham hisobga olish zarurligini** ko'rsatadi.

O'zbekistonda iqtisodiy konsentratsiyani huquqiy tartibga solishning asosiy manbasi 2023-yil 3-iyuldagi O'RQ–850-son "**Raqobat to'g'risida**"gi Qonun hisoblanadi⁵. Mazkur qonun iqtisodiy konsentratsiya bilan bog'liq bitimlar ustidan

² Hovenkamp H.J. *Potential Competition*. University of Pennsylvania Carey Law School, 2025.

³ Federal Trade Commission. *FTC Orders Illumina to Divest Cancer Detection Test Maker GRAIL to Protect Competition in Life-Saving Technology Market*, April 3, 2023.

⁴ Federal Trade Commission. *Statement Regarding Illumina's Decision to Divest Grail*, December 2023.

⁵ O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 3-iyuldagi O'RQ–850-son "Raqobat to'g'risida"gi Qonuni. Qonun 2023-yilda yangi tahrirda qabul qilingan.



davlat nazoratining huquqiy asoslarini belgilab bergan. Amaliyotda Raqobat qo'mitasi tomonidan iqtisodiy konsentratsiya bo'yicha real bitimlar ko'rib chiqilayotganini kuzatish mumkin.

Xususan, 2025-yil avgust oyida Raqobat qo'mitasi tomonidan **TBC Bank Group PLC tomonidan Billz platformasiga egalik qiluvchi Shoppe Group MChJ XKning 46,67 foiz ulushlarini sotib olish** bo'yicha ariza ko'rib chiqilib, bitimga oldindan rozilik berilgan. Qo'mita ma'lumotiga ko'ra, Billz bulutli texnologiyalar va elektron tijorat vositalaridan foydalanadigan raqamli platforma hisoblanadi, TBC Bank Group PLC esa TBC Bank va Payme platformalariga bilvosita egalik qiladi⁶. Ushbu holat raqamli platformalar bilan bog'liq iqtisodiy konsentratsiyalarni baholashning amaliy ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, 2025-yil dekabr oyida Yandex guruhiga tegishli subyekt tomonidan **Allplay platformasini sotib olish** bo'yicha iqtisodiy konsentratsiya bitimiga rozilik berilgan. Mazkur holatda Raqobat qo'mitasi Allplay platformasini tegishli bozorda ustun mavqega ega raqamli platforma sifatida e'tirof etgan bo'lib, Yandex guruhiga tegishli Kinopoisk platformasi ham O'zbekiston bozorida faoliyat yuritishi qayd etilgan⁷. Mazkur amaliyot raqamli platformalar o'rtasidagi konsentratsiyani baholashda nafaqat ulush, balki platformalarning o'zaro bog'liqligi va bozor kuchini ham hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Yuqoridagi holatlar O'zbekistonda iqtisodiy konsentratsiya ustidan davlat nazorati mexanizmi shakllanganini ko'rsatadi. Biroq raqamli iqtisodiyot, innovatsion kompaniyalar va platforma bizneslarining rivojlanishi amaldagi baholash mezonlarini yanada takomillashtirishni talab etmoqda. Xususan, iqtisodiy konsentratsiya bitimlarini baholashda **bozor ulushi bilan bir qatorda bozor konsentratsiyasi, iqtisodiy kuch, bozorga kirish to'siqlari, potensial raqobat,**

⁶ O'zbekiston Respublikasi Raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi. "TBC Bank Group PLC" kompaniyasi tomonidan "Billz" platformasini sotib olish bo'yicha iqtisodiy konsentratsiya bitimiga rozilik berish ko'rib chiqildi, 5-avgust 2025-yil.

⁷ O'zbekiston Respublikasi Raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi. "Yandex" kompaniyalar guruhiga tegishli bo'lgan subyekt tomonidan "Allplay" platformasini sotib olish bo'yicha iqtisodiy konsentratsiya bitimiga rozilik berildi, 9-dekabr 2025-yil.



innovatsion raqobat, raqamli platformalarning tarmoq effektlari va ma'lumotlar ustidan nazoratini hisobga olish maqsadga muvofiq.

Shu asosda, O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish uchun iqtisodiy konsentratsiya bitimlarini baholashning **kompleks huquqiy mezonlari tizimini** ishlab chiqish taklif etiladi. Mazkur tizim bitimning raqobatga ta'sirini faqat mavjud bozor ko'rsatkichlari orqali emas, balki uning kelgusidagi raqobat, innovatsiya va iste'molchilar manfaatlariga ta'sirini ham hisobga olish imkonini berishi lozim.

Xulosa Iqtisodiy konsentratsiya bitimlarining raqobatga ta'sirini baholashda bozor ulushi muhim, biroq yagona mezon bo'la olmaydi. Jahon tajribasi va O'zbekistonning shakllanayotgan amaliyoti iqtisodiy konsentratsiyani bozor konsentratsiyasi, iqtisodiy kuch, bozorga kirish to'siqlari, potensial va innovatsion raqobat hamda raqamli bozor xususiyatlari bilan birgalikda baholash zarurligini ko'rsatmoqda. Shu sababli mazkur mezonlarni milliy qonunchilikda aniq belgilash iqtisodiy konsentratsiya ustidan samarali davlat nazoratini ta'minlash va raqobat muhitini himoya qilishning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. U.S. Department of Justice, *2023 Merger Guidelines*, Guideline 2: Mergers Can Violate the Law When They Eliminate Substantial Competition Between Firms. [U.S. Department of Justice – 2023 Merger Guidelines](#)
2. Hovenkamp H.J. *Potential Competition*. University of Pennsylvania Carey Law School, 2025. [Herbert Hovenkamp – Potential Competition](#)
3. Federal Trade Commission. *FTC Orders Illumina to Divest Cancer Detection Test Maker GRAIL to Protect Competition in Life-Saving Technology Market*, April 3, 2023. [FTC – Illumina/GRAIL case](#)
4. Federal Trade Commission. *Statement Regarding Illumina's Decision to Divest Grail*, December 2023. [FTC – Illumina's divestiture of GRAIL](#)
5. O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 3-iyuldagi O'RQ-850-son "Raqobat to'g'risida"gi Qonuni. Qonun 2023-yilda yangi tahrirda qabul qilingan.



O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi – “Raqobat to'g'risida”gi Qonun

6. O'zbekiston Respublikasi Raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi. “TBC Bank Group PLC” kompaniyasi tomonidan “Billz” platformasini sotib olish bo'yicha iqtisodiy konsentratsiya bitimiga rozilik berish ko'rib chiqildi, 5-avgust 2025-yil. [Raqobat qo'mitasi – TBC Bank Group PLC va Billz](#)

7. O'zbekiston Respublikasi Raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi. “Yandex” kompaniyalar guruhiga tegishli bo'lgan subyekt tomonidan “Allplay” platformasini sotib olish bo'yicha iqtisodiy konsentratsiya bitimiga rozilik berildi, 9-dekabr 2025-yil. [Raqobat qo'mitasi – Yandex va Allplay](#)